

УДК 339.92(4):329.8(430) "2017"

DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.14.43-57>**Ганна Харлан**

кандидат історичних наук, науковий співробітник

Інститут історії України НАН України

Київ, Україна

**ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМАХ
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ФРН 2017 Р.**

Анотація. Статтю присвячено дослідженню специфіки європейської інтеграції в програмах основних політичних сил Німеччини на виборах до Бундестагу 2017 р. Позиції партій охарактеризовані за ступенем впливу на перебіг політичного життя ФРН. Проаналізовано зовнішньополітичні розділи програмних документів шести партій (ХДС / ХСС, СДПН, ВДП, «Союз 90 / Зелені», «Ліві», «Альтернатива для Німеччини»), яким вдалося подолати прохідний бар'єр.

Практично всі політичні партії, яким вдалося подолати прохідний бар'єр на парламентських виборах 24 вересня 2017 р., виклали в передвиборчих програмах власне бачення європейського напрямку зовнішньополітичної стратегії ФРН. Всі партії, крім правих популістів, виступили за активну участь Німеччини в процесах європейської інтеграції. У центрі уваги представників цих політичних сил опинилися такі питання, як стратегія подальшого розвитку ЄС, подолання негативних наслідків виходу Великої Британії зі складу Євросоюзу, а також перспективи розширення спільноти за рахунок Туреччини та країн Західних Балкан.

У висновках зазначається, що формування чергової «великої коаліції» на чолі з А. Меркель засвідчило стабільність зовнішньополітичного курсу та прагнення зберегти провідну роль ФРН у процесах поглиблення та розширення європейської інтеграції.

Ключові слова: ФРН, Християнсько-Демократичний Союз / Християнсько-Соціальний Союз, Соціал-Демократична партія, Вільна демократична партія, «Союз 90 / Зелені», «Ліві», «Альтернатива для Німеччини».

Парламентські вибори, які відбулися в Німеччині 24 вересня 2017 р., виявилися справжнім землетрусом для політичного життя країни. Їхні підсумки засвідчили кризу двох традиційних німецьких народних партій, представники яких перебували при владі у складі «великої коаліції» у 2013–2017 рр., а також стали промовистим свідченням значного зростання популярності ультраправих політичних сил. Коаліційні переговори затягнулися майже на шість місяців, що є безпрецедентно тривалим терміном формування урядової коаліції в новітній історії ФРН. Зараз у Бундестазі функціонують відразу шість фракцій, одна з яких представляє правопопулістську «Альтернативу для Німеччини» (далі – АдН). Цей аспект суттєво ускладнює процес прийняття рішень на федеральному рівні.

Науковий і практичний інтерес до зовнішньополітичних стратегій німецьких парламентських партій посилюється визначальною роллю, яку наразі відіграє Федеративна Республіка Німеччина в процесах поглиблення та

розширення європейської інтеграції. У цьому контексті важливим є вивчення розділів передвиборчих програм, які стосуються європейського напрямку зовнішньої політики ФРН. Зміст програмних документів основних політичних партій ФРН дає можливість схарактеризувати бачення представниками німецької політичної еліти перспектив європейської інтеграції у порівнянні з федеральними виборами 2013 р., а також спрогнозувати можливі зміни в європейській політиці четвертої в історії ФРН та третьої в історії возз'єднаної Німеччини «великої коаліції».

Найбільший інтерес з огляду на обрану проблематику становлять програмні документи ХДС / ХСС та СДПН. За підсумками виборчих перегонів об'єднання консерваторів на чолі з Федеральним канцлером Ангелою Меркель здобуло 33 % голосів виборців, що дорівнює 246 з 709 місць у Бундестазі. Цей результат значно нижчий у порівнянні з федеральними виборами, проте він все ж дозволив лідерці християнських демократів взятися за формування урядової коаліції. Соціал-демократам, які втретє після возз'єднання ФРН з НДР стали партнерами консерваторів за «великою коаліцією», вдалося здобути 20,5% голосів виборців (153 місця у Бундестазі). Цей результат є найнижчим за всю історію діяльності Соціал-демократичної партії Німеччини, починаючи з 1949 р. Таким чином, нова «велика коаліція» здійснюватиме визначальний вплив на євроінтеграційну політику ФРН принаймні до осені 2021 р. Варто зазначити, що під час коаліційних переговорів дискусійним було питання про возз'єднання родин біженців, однак зрештою представникам ХДС / ХСС та СДПН вдалося дійти згоди. Коаліційну угоду «Новий підйом для Європи. Нова динаміка для Німеччини. Нова єдність для нашої країни» було підписано 12 березня 2018 р., а через два дні лідера християнських демократів Ангелу Меркель було переобрано федеральним канцлером на четвертий термін. Одним із пріоритетів нового уряду ФРН визначена активна участь у процесах реформування та зміцнення Європейського Союзу. Зокрема, в документі, який став основою діяльності четвертого уряду А. Меркель, зазначається наступне: «Для Німеччини сильна та об'єднана Європа – найкраща запорука хорошого майбутнього в мирі, свободі та процвітанні» [11, s. 6]. На тлі виходу Великої Британії зі складу ЄС, соціальних та економічних проблем, міграційної кризи наголошувалося на необхідності об'єднати зусилля, адже «лише так ЄС здатен самоствердитись у цьому світу та відстоювати свої спільні інтереси. Тільки разом ми можемо захищати наші цінності та свою солідарну соціальну модель, яка поєднується з соціальною ринковою економікою. Сильна, демократична,

конкурентна та соціальна Європа людства повинна бути нашою відповіддю на виклики сучасності» [11, s. 6].

Уперше в історії ФРН разом з представниками християнських демократів високі шанси увійти до складу урядової коаліції на правах молодших партнерів мали Вільна демократична партія та об'єднання «Союз 90 / Зелені». Партійні кольори вищезазначених політичних сил збігаються з кольорами прапора Ямайки, тому потенційну коаліцію було названо ім'ям цієї острівної держави. Проте через суттєві ідеологічні розбіжності учасникам коаліційних переговорів не вдалося дійти згоди щодо важливих питань внутрішньої та зовнішньої політики. Зокрема, правоцентристам та лібералам не вдалося домовитися щодо формування зовнішньополітичної стратегії Німеччини, збільшення витрат на оборонний комплекс, розв'язання міграційної проблеми та систему оподаткування. Натомість потенційні молодші партнери ВДП та «Союз 90 / Зелені» мали відмінні погляди на соціальну, міграційну політику, захист довкілля та освіти. За підсумками федеральних виборів ці політичні сили здобули відповідно 10,7% голосів (80 місць) та 8,9% голосів (67 місць). Наразі вони присутні в Бундестазі на правах опозиційних фракцій. Також каменем спотикання «Зелених» і вільних демократів виявилось питання щодо врегулювання російсько-українського збройного конфлікту. Перші відомі беззаперечною підтримкою України та жорсткою критикою проєкту «Північний потік-2», тоді як лідер ВДП Крістіан Лінднер запропонував «заморозити питання Криму» для покращення відносин між Німеччиною та Російською Федерацією.

Певний інтерес для нашого дослідження представляють зовнішньополітичні орієнтири правопопулістської «Альтернативи для Німеччини». Цій партії віддали свої голоси 12,6% виборців (94 місця у Бундестазі). Таким чином, протестна політична сила, що донедавна перебувала на маргінесі політичного життя німецького суспільства, впевнено посіла третє місце за підсумками виборчих перегонів та стала найбільшою опозиційною фракцією Бундестагу. «Ліві», ідеологічні погляди яких представляють пацифістське бачення зовнішньої політики, отримали 9,2% голосів виборців (69 місць у Бундестазі). Результати, отримані цими партіями на останніх парламентських виборах, свідчать насамперед про розчарування значної частини німецьких виборців внутрішньою та зовнішньою політикою, яку реалізовувала «велика коаліція» у 2013-2017 рр. До того ж, високий рівень популярності протестних політичних сил насамперед у східнонімецьких землях

є наслідком невирішеності багатьох соціальних та економічних проблем навіть через 27 років після возз'єднання ФРН з НДР [12, s. 25].

Зважаючи на незначну віддаленість в часі, обрана проблематика поки що не отримала всебічного висвітлення в українській та закордонній історіографії. Проте варто згадати дослідження, в яких схарактеризований процес формування нової урядової коаліції та різноманітні аспекти зовнішньополітичних стратегій основних політичних сил ФРН після 24 вересня 2017 року. Український історик А. Мартинов висвітлив основні тенденції виборчої кампанії в Німеччині 2017 р. [3]. Білоруський дослідник В. Фрольцов розкрив позиції основних політичних сил ФРН щодо країн Східної та Південно-Східної Європи [12], а також схарактеризував цілі та завдання зовнішньої політики ФРН, зафіксовані в коаліційному договорі між ХДС / ХСС і СДПН [5]. Окремої уваги заслуговують праці, в яких розкриваються ідеологічні засади та особливості функціонування партії «Альтернатива для Німеччини». А. Мартинов зосередив увагу на умовах формування та зовнішньополітичних орієнтирах німецьких правих популістів [4]. Стаття О. Іванова присвячена вивченню причин успіху АдН на виборах до Бундестагу 2013 р. [1]. М. Копиленко зацентрувала увагу на зростанні рівня євроскептицизму в країнах ЄС, безпосереднім наслідком якого виявився доволі високий рівень підтримки АдН серед німецьких громадян [2].

Мета статті полягає у з'ясуванні найбільш суттєвих відмінностей в позиціях щодо європейської інтеграції як одного з найважливіших напрямів зовнішньої політики ФРН, задекларованих у програмних документах шести основних політичних сил на виборах до Бундестагу 2017 р.

Практично всі політичні партії, яким вдалося подолати прохідний бар'єр на парламентських виборах 24 вересня 2017 р., виклали в передвиборчих програмах власне бачення європейського напрямку зовнішньополітичної стратегії ФРН. Всі партії, крім правих популістів, виступили за активну участь Німеччини в процесах європейської інтеграції. У центрі уваги представників цих політичних сил опинилися такі питання, як стратегія подальшого розвитку ЄС, подолання негативних наслідків виходу Великої Британії зі складу Євросоюзу, а також перспективи розширення спільноти за рахунок Туреччини та країн Західних Балкан.

ХДС / ХСС. Об'єднання ХДС / ХСС на чолі з А. Меркель є виразником традиційних християнських цінностей. Ці консервативні партії, засновані після Другої світової війни, відігравали провідну роль у політичному житті спочатку ФРН, а згодом і возз'єднаної Німеччини. Спільна передвиборча програма

Християнсько-демократичного та Християнсько-соціального союзу була затверджена третього липня 2017 р. Документ під назвою «За Німеччину, в якій ми добре й охоче живемо» декларує необхідність розділити спільну геостратегічну відповідальність за свободу та мир, а також брати на себе активнішу роль у сферах європейської зовнішньої та оборонної політики. Зокрема, це стосується розв'язання міжнародних конфліктів, які розгортаються в державах, розташованих у безпосередньому сусідстві з Європейським Союзом. Серед інших викликів та загроз світовій безпеці російська агресія поставила під сумнів територіальну цілісність України. Саме тому «ми повинні усвідомлювати нашу геостратегічну відповідальність за свободу та мир і допомагати в залагодженні конфліктів неподалік від нас. Тому ЄС доклав зусиль у врегулюванні конфлікту Росії з Україною» [13, s. 55–56].

Питання виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу також знайшло висвітлення в програмному документі ХДС / ХСС. Консерватори наголошують на важливості співробітництва з цією країною: «У наших інтересах продовжувати розвивати міцні економічні та політичні зв'язки з Великою Британією навіть після Brexit. Метою має бути обмеження негативного впливу Brexit на людей та економіку. Але також очевидно, що той, хто виходить з ЄС, вже не може скористатися всіма перевагами спільноти» [13, s. 57]. У цьому контексті християнські демократи виступають за посилення агентства Frontex з метою захисту зовнішніх кордонів Євросоюзу. За баченням розробників передвиборчої програми, всі члени ЄС повинні взяти на себе відповідальність за розподіл біженців. Щодо біженців з країн Північної Африки, пропонується підписання угод за зразком договору з Туреччиною [13, s. 56]. Варто зазначити, що саме ліберальна позиція А. Меркель щодо міграційної політики стала предметом критики з боку її однопартійців, а також спричинила масштабні рейтингові втрати серед німецьких виборців.

Щодо перспектив розширення ЄС, то в передвиборчій програмі ХДС / ХСС 2013 р. наголошувалося, що попередні розширення відбувалися в інтересах Німеччини та Європи. Християнські демократи наголошували на можливості вступу до Євросоюзу країн Західних Балкан за умови відповідності всім політичним та економічним вимогам [14, s. 73]. Натомість у новому програмному документі, з огляду на нестабільну ситуацію в Євросоюзі, це твердження відсутнє. У програмі зазначається, що Албанія, Боснія, Герцеговина, Косово, Македонія, Чорногорія та Сербія визнані безпечними країнами походження. Таким чином, клопотання про надання притулку

мігрантів з цих країн розглядатимуть у прискореному порядку, а в разі відмови їх буде легше депортувати з Німеччини [13, s. 62].

Особливу увагу в передвиборчій програмі консерваторів приділено євроінтеграційним перспективам Туреччини. Розробники документа наголошують, що в найближчому майбутньому приєднання цієї країни до Європейського Союзу є неможливим, адже вона не виконала необхідних вимог. Водночас консерватори наголосили на необхідності співпраці з Туреччиною в питаннях зовнішньої безпеки. Також розробники документа утрималися від жорсткої критики політики Реджепа Таїпа Ердогана, обмежившись висловленням «великої стурбованості щодо верховенства права, зокрема свободи вираження поглядів та свободи преси» [13, s. 58]. Згодом ці тези майже без змін були перенесені до нової коаліційної угоди [11, s. 150–151]. Значною мірою така обережна риторика спричинена використанням Туреччини в ролі «відкритих дверей» щодо біженців. Для порівняння: в попередньому договорі, підписаному між консерваторами та соціал-демократами 2013 р., наголошувалося на необхідності сприяти привілейованим відносинам Туреччини з Європейським Союзом незалежно від перспектив повноправного членства [10, s. 115–116].

СДПН. Соціал-демократична партія вважається найстарішою та найбільшою політичною силою ФРН. Ключові аспекти програми СДПН стосуються соціальної справедливості та справедливого розподілу податків між різними прошарками німецьких громадян. Традиційно свої голоси цій партії віддають представники робітничого класу. Остання передвиборча програма соціал-демократів «Час для більшої справедливості» була затверджена під час партійної конференції в Дортмунді 25 червня 2017 р.

Соціал-демократи активно виступають за розробку проекту та підписання Європейської конституції в середньостроковій перспективі: «Метою є європейська конституція, яка забезпечує економічну інтеграцію, пов'язану із соціальним прогресом та більшою демократією» [18, s. 101]. За переконанням представників цієї політичної сили, необхідним є суттєве розширення прав Європейського Парламенту: від права на законодавчу ініціативу, права обирати окремих Уповноважених до повних бюджетних прав. Комісія ЄС також потребує реформування [18, s. 101].

У довгостроковій перспективі німецькі соціал-демократи задекларували прагнення до «всеосяжної архітектури безпеки для всієї Європи». У цьому контексті, за їхнім переконанням, необхідно знову вдатися до зміцнення політики розрядки для розв'язання міжнародних конфліктів [18, s. 107]. З

огляду на це партія виступає проти постачання зброї в Україну. Соціал-демократи вимагають солідарного розподілу біженців між членами Євросоюзу. Також необхідним є посилення захисту зовнішніх кордонів ЄС. Щодо Brexit, зазначається, що збереження європейської єдності має пріоритет над метою все ще тісної співпраці з Великою Британією. Доступ до внутрішнього ринку нерозривно пов'язаний з наданням чотирьох основних свобод [18, s. 100–101].

Як і в передвиборчій програмі 2013 р. [8, s. 110], СДПН повторила твердження, згідно з яким країни Західних Балкан можуть в майбутньому приєднатися до Європейського Союзу: «Політика розширення ЄС залишається важливою для забезпечення миру, стабільності та співробітництва. Водночас ЄС повинен забезпечити свою здатність діяти шляхом внутрішніх реформ. Усі країни Західних Балкан мають перспективу вступу. Ми підтримуємо їхнє зближення з ЄС і приділяємо особливу увагу розвитку демократії та верховенства права» [18, s. 99–100].

За словами розробників документа, масові порушення прав людини в Туреччині суперечать системі європейських цінностей. З огляду на це членство Туреччини в ЄС є неможливим у найближчому майбутньому: «Ми дуже стурбовані поточними подіями в Туреччині та рішуче засуджуємо масові арешти журналістів й опозиційних діячів та обмеження основних фундаментальних прав, таких як свобода ЗМІ та науки. Дії турецького уряду суперечать цінностям демократії та верховенства права, які є основними для європейської спільноти цінностей» [18, s. 100]. За словами розробників документа: «... ні Туреччина, ні Європейський Союз не готові до розширення до Європейського Союзу в досяжному майбутньому. Однак переговори про вступ є єдиним безперервним дискусійним форматом Європейського Союзу з Туреччиною. Ізоляція Туреччини не в інтересах Європи. Зміцнення демократичних сил Туреччини є нашим особливим інтересом» [18, s. 100]. Також соціал-демократи наголосили на необхідності скасування переговорів про вступ за умови відновлення смертної кари, скасованої в Туреччині 2002 р. [18, s. 100]. Зазначимо, що в попередньому програмному документі, затвердженому 2013 р., соціал-демократи готові були підтримати вступ Туреччини до ЄС. Долучення цієї країни до процесів європейської інтеграції як повноправного члена Євросоюзу визнавалося взаємним політичним та економічним інтересом [8, s. 110].

ВДП. Вільні демократи характеризуються політичними опонентами як «партія високих заробітків». Завдяки статусу «золотої акції» ВДП найдовше була представлена в Бундестазі з усіх основних політичних партій ФРН, а в

урядових коаліціях на правах молодших партнерів лідери цієї політичної сили традиційно отримували посаду міністра закордонних справ. Тому в останньому програмному документі ВДП «Ми мислимо по-новому», який було оприлюднено 2 квітня 2017 р., приділено значну увагу зовнішньополітичним питанням, адже ця партія традиційно вважає зовнішню політику ФРН сферою своєї відповідальності.

ВДП позиціює себе як проєвропейську політичну силу, яка прагне поглиблювати інтеграцію між членами Європейського Союзу. Ліберали закликають до реформування Євросоюзу з метою більшої прозорості та ефективності, а також виступають за посилення процесів європейської інтеграції завдяки реалізації принципу «Європи різних швидкостей». Вільні демократи критикують реалізацію принципу субсидіарності, стверджуючи що кожна країна-член ЄС повинна мати можливість самостійно визначати політику на ринку праці та формувати власну систему соціального забезпечення. Також представники цієї політичної сили наголошують на необхідності справедливого розподілу біженців між країнами ЄС та виступають за посилення агентства Frontex для захисту зовнішніх кордонів Євросоюзу. Зазначається, що «прикордонне агентство Frontex має бути розширене від нинішньої міжурядової структури до справжньої європейської прикордонної охорони з власними повноваженнями та контролем з боку Європейського парламенту» [9, s. 110].

Питання Brexit також знайшло висвітлення в програмному документі ВДП. Велика Британія, попри вихід зі складу Євросоюзу, повинна й надалі залишатися сильним партнером. Необхідним є узгодження умов виходу цієї країни з ЄС. Також вільні демократи вважають за доцільне взяти до уваги інтереси Шотландії та Північної Ірландії. Двері Європейського Союзу мають залишатися відкритими для цих країн у тому разі, якщо вони приймуть рішення вийти зі складу Великої Британії [9, s. 103].

За баченням розробників документа, необхідно припинити переговори про вступ Туреччини до ЄС, оскільки політика теперішнього президента Реджепа Таїпа Ердогана суперечить Копенгагенським критеріям, які залишаються основою для членства в ЄС. Проте Німеччина повинна продовжувати співпрацю з цією країною в рамках НАТО, де вони обидві мають спільні інтереси. Питання розвитку відносин ЄС – Туреччина в середньостроковій та довгостроковій перспективі залишається відкритим. Тим більше, що сам ЄС перебуває в процесі зміни моделей з різною глибиною інтеграції, які можуть запропонувати нові форми інтеграції до загальних європейських структур у майбутньому [9, s. 102–103].

Перспективи членства Західних Балкан та України за умови відповідності Копенгагенським критеріям, задекларовані у програмному документі 2013 р. [7, s. 76], у передвиборчій програмі 2017 р. не згадуються. Проте, на відміну від інших політичних сил, в останній передвиборчій програмі ВДП побіжно згадуються програма ЄС «Східне партнерство», а також необхідність розширення та поглиблення співпраці зі східноєвропейськими державами. За переконанням вільних демократів, зважаючи на підписання Україною, Молдовою та Грузією Угод про асоціацію в рамках політики сусідства Європейського Союзу, з ними слід продовжувати співпрацю за всіма напрямками. З огляду на це перед Євросоюзом постало завдання адаптації та зміцнення власної політики безпеки з партнерами, які обрали європейський шлях розвитку. Також ВДП наголосила на сприянні демократії та економічних перетворень у вищезазначених країнах [9, s. 102].

«Союз 90 / Зелені». Утворення об'єднання «Союзу 90 / Зелених» стало результатом діяльності протестних груп у післявоєнній Німеччині. Їхні головні вимоги стосувалися необхідності захисту довкілля, ліквідації «брудної» атомної енергії та досягнення гендерної рівності. Передвиборча програма «Союзу 90 / Зелених» була оприлюднена під час партійного з'їзду в Берліні 16–17 червня 2017 р. «Зелені» вважають, що ЄС перебуває в кризі, а також послідовно виступають за реалізацію принципу «Європи різних швидкостей». Європарламенту слід надати право подавати власні законодавчі пропозиції та мати рівне право голосу в питаннях економічного та валютного союзу. Розробники документа активно виступають за посилення спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу.

Пріоритетом у переговорах щодо Brexit має стати згуртованість 27 країн-членів ЄС. У зв'язку з цим Німеччина повинна взяти на себе більшу фінансову відповідальність. Вільний доступ до внутрішнього ринку ЄС повинен, зокрема, залишатися можливим лише за умови дотримання єдності європейського права, законодавства та юрисдикції інститутів Спільноти та чинності всіх чотирьох основних свобод, зокрема вільного переміщення людей [19, s. 69].

У політиці щодо Туреччини «Зелені» виступають проти припинення переговорів про вступ до ЄС, оскільки це хибний сигнал для демократичних сил країни. Представники цієї політичної сили виступили з гострою критикою внутрішньої та зовнішньої політики Реджепа Таїпа Ердогана. «Зелені» наголошують на підтримці демократичних сил в Туреччині та декларують сприяння мирного розв'язання проблеми курдів. Переговори про членство цієї

країни в Європейському Союзі залежить безпосередньо від ситуації з демократією та верховенством закону [19, s. 75–77].

Напередодні парламентських виборів 2013 р. «Зелені» активно виступали за посилення ролі Європи в часи глобалізації. Вони підтримували розширення Євросоюзу до Салонік [17, s. 284]. Практично без змін ці тези були повторені в передвиборчій програмі 2017 р., проте окремо наголошувалося на необхідності дотримання копенгагенських критеріїв. На думку розробників програмного документа, країни Західних Балкан повинні стати повноправними членами Європейського Союзу: «Політика розширення ЄС – це історія успіху для нас. Це означає мир і стабільність у Європі. Однак приєднання кожної країни має і надалі послідовно пов'язуватися з прогресом у процесі приєднання та виконанням копенгагенських критеріїв. Ми хочемо інтегрувати всі країни Західних Балкан, не змінюючи їхніх кордонів, до ЄС та зробити обіцянку приєднання надійними завдяки глибшій співпраці з якомога більшою кількістю соціальних гравців Західних Балкан» [19, s. 76].

«Ліві». Ключовими аспектами зовнішньополітичної стратегії посткомуністів є вимоги створення колективної системи безпеки за участю Росії, ліквідації НАТО, заборони на виробництво та експорт Німеччиною зброї, а також припинення всіх закордонних місій Бундесверу. В останній передвиборчій програмі «Ліві» закликали до радикального перегляду зовнішньополітичних пріоритетів Німеччини.

За переконанням посткомуністів, «сьогодні Європейський Союз переживає глибоку кризу, спричинену соціальними обмеженнями, суворою економією та дефіцитом демократії. Федеральний уряд завжди зміцнював цей курс. Тепер збройні сили ЄС та НАТО загрожують миру на кордонах із Росією» [16, s. 8]. Як і в попередній передвиборчій програмі [20, s. 49], «Ліві» виступають за кардинальне реформування Європейського Союзу. Нові структури та договори повинні визначатися шляхом референдумів у всіх країнах. Європарламент необхідно посилити та надати йому право приймати законодавчі акти. Змістовно ЄС має стати більш демократичним, солідарним та справедливим. Партія закликає до «нового старту Європейського Союзу» з новими договорами та більшою солідарністю між країнами-членами: «Соціальні права, колективні угоди та демократичні варіанти повинні мати перевагу перед свободами внутрішнього ринку компаній» [16, s. 8].

Посткомуністи пропонують замінити агентство з управління кордонами Frontex на координовану морську службу порятунку [16, s. 107]. На переговорах щодо Brexit «Ліві» виступають за те, щоб вільний рух робітників

продовжував застосовуватися в обох напрямках та за збереження права на проживання для громадян Великої Британії в ЄС та громадян ЄС у Великій Британії [16, s. 107]. Також ця партія виступає проти активізації переговорів про вступ Туреччини до ЄС. Посткомуністи вимагають розірвати угоду з Туреччиною щодо біженців. За словами розробників документа, біженці повинні мати можливість самостійно обирати країну, до якої вони хочуть потрапити [16, s. 107–108].

«Альтернатива для Німеччини». АдН було засновано напередодні виборів до Бундестагу 2013 р., тому в політичному спектрі ФРН ця партія вважається наймолодшою політичною силою. Спочатку вона була сформована на знак протесту проти надання Греції масштабної фінансової допомоги для боротьби з фінансовою кризою. На парламентських виборах 2013 р. правим популістам не вистачило всього 0,3% голосів для подолання прохідного бар'єра. Наступні чотири роки стали періодом неухильного зростання популярності цієї політичної сили, особливо в східнонімецьких землях. Представники АдН увійшли до ландтагів 13 федеральних земель. Крім того, успішними для них виявилися вибори до Європарламенту. Значний успіх АдН пояснюється розчаруванням частини німецьких виборців політикою «великої коаліції», особливо міграційними ініціативами. АдН наполегливо заперечує належність ісламу до німецької культури, а також прагне не допустити збільшення кількості біженців у ФРН. Донедавна керівники цієї політичної сили згадувалися в німецькій пресі насамперед через запеклу боротьбу всередині самої партії, публічні скандали, а також антиісламські, націоналістичні та ксенофобські заяви.

Напередодні федеральних виборів 2013 р. АдН виступала за розпуск Єврозони та закликала Німеччину відмовитися від євро [6, s. 1]. У передвиборчій програмі 2017 р. зазначається, що метою є «зовнішня політика, спрямована на реалізацію інтересів Німеччини. ФРН необхідна адаптована до цієї проблеми стратегія національної безпеки. Як держава, що формує міжнародну спільноту, наша країна може сприяти запобіганню кризам та мирному врегулюванню конфліктів» [15, s. 18].

Праві популісти вимагають докорінного реформування ЄС. На місці чинного Лісабонського договору повинна постати організація держав, які визначають власні інтереси та завдання. Якщо неможливо домовитися про таку реформу з іншими державами ЄС, Німеччина повинна покинути ЄС. Громадяни Німеччини повинні приймати рішення на плебісциті про місцеперебування в ЄС. За переконанням АдН, європейська співпраця має зосередитися на захисті

зовнішніх кордонів ЄС. У суперечці з Туреччиною партія закликає про негайне припинення переговорів щодо вступу до ЄС [15, s. 18–19, 29, 62].

АдН виявилася єдиною серед великих німецьких партій, представники якої схвально оцінили вихід Великої Британії зі складу Європейського Союзу, а також перемогу Д. Трампа на президентських виборах у США. На думку розробників документа, необхідно закрити зовнішні кордони Євросоюзу, зробити перевірки на кордонах Німеччини значно суворішими, щоб не допустити значного притоку біженців до країни, а також пропонує створювати табори для біженців поза межами ФРН [15, s. 30].

Таким чином, вибори до Бундестагу, які відбулись у ФРН 24 вересня 2017 р., мали важливе значення не лише для політичного життя країни, але й для Європейського Союзу загалом. На тлі геополітичних зрушень після 2014 р., міграційної кризи та виходу Великої Британії зі складу ЄС представники німецької політичної еліти визначають подальший розвиток Євросоюзу одним з найважливіших завдань зовнішньої політики ФРН. ХДС / ХСС акцентував увагу на необхідності зміцнення Європейського Союзу як суб'єкта світової політики. Соціал-демократична партія Німеччини, Вільна демократична партія та «Союз 90 / Зелені» виступили за реформування інститутів Євросоюзу. Натомість ультраправа «Альтернатива для Німеччини» та посткомуністи з партії «Лівих» закликали до радикального перегляду зовнішньополітичної стратегії ФРН. Всі політичні сили констатували погіршення ситуації з демократією та правами людини в Туреччині, що унеможлиблює приєднання цієї країни до ЄС. Позиції щодо перспектив членства країн Західних Балкан відрізняються, однак більшість основних політичних сил Німеччини наголошують на несвоєчасності розширення Європейського Союзу в найближчому майбутньому. Формування чергової «великої коаліції» на чолі з А. Меркель засвідчило стабільність зовнішньополітичного курсу та прагнення зберегти провідну роль ФРН у процесах поглиблення та розширення європейської інтеграції.

Список використаних джерел та літератури:

1. Іванов О. Альтернатива для Німеччини – партія євроскептиків у найпотужнішій країні ЄС / Олександр Іванов, Олександр Андрієвський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2015. – № 1. – С. 9–11.
2. Копиленко М. Чи стане «Альтернатива для Німеччини» справжньою альтернативою [Електронний ресурс] / Марія Копиленко // Голос України. 28 вересня 2016 р. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/276746> – Дата звернення: 18.09.2019. – Назва з екрану.

3. Мартинов А. Выборы в Бундестаг 2017 року у контексті новітньої політичної історії Німеччини / Андрій Мартинов // Україна – Європа – Світ. – 2017. – №20. – С. 176–186.
4. Мартинов А. Партія «Альтернатива для Німеччини»: передісторія і місце у спектрі правих популістських сил ФРН / Андрій Мартинов // Україна – Європа – Світ. – 2016. – №18–20. – С. 139–145.
5. Фрольцов В. Внешнеполитические цели и задачи четвертого правительства А. Меркель / Владислав Фрольцов // Журнал международного права и международных отношений. – 2017. – №3–4 (82–83). – С. 10–18.
6. Alternative für Deutschland. Wahlprogramm. Parteitagsbeschluss vom 14.04.2013. – Berlin: Alternative für Deutschland (AfD), 2013. – 4 s.
7. Bürgerprogramm 2013. Damit Deutschland stark bleibt. Nur mit uns. Das Regierungsprogramm der FDP vom 05.05.2013. – Berlin: FDP- Bundesgeschäftsstelle, 2013. – 92 s.
8. Das wir entscheidet. Regierungsprogramm 2013–2017. – Berlin: SPD-Parteivorstand, 2013. – 120 s.
9. Denken wir neu. Das Programm der Freien Demokraten zur Bundestagswahl 2017: «Schauen wir nicht länger zu». – Berlin: FDP Bundesgeschäftsstelle, 2017. – 158 s.
10. Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 18. Legislaturperiode. – Berlin: Union Betriebs-GmbH, 2013. – 134 s.
11. Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. – Berlin: Union Betriebs-GmbH, 2018. – 175 s.
12. Froltsov V. The Eastern and Southeastern European countries in the pre-election programs of the key German parties 2017 / Vladislav Froltsov // Journal of the Belarusian State University. International Relations. – 2017. – №2. – S. 24–30.
13. Für ein Deutschland, in dem wir gut und gerne leben. Regierungsprogramm 2017–2021. Berlin: CDU-Bundesgeschäftsstelle, 2017. – 76 s.
14. Gemeinsam erfolgreich für Deutschland. Regierungsprogramm 2013–2017. Gemeinsames Wahlprogramm von CDU und CSU vom 22–23.06.2013. Berlin: CDU-Bundesgeschäftsstelle, 2013. – 81 s.
15. Programm für Deutschland. Wahlprogramm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum Deutschen Bundestag am 24 September 2017. – Berlin: Alternative für Deutschland (AfD), 2017. – 76 s.
16. Sozial. Gerecht. Frieden. Für alle. Die Zukunft, für die wir kämpfen. Die Linke. Langfassung des Wahlprogramms zur Bundestagswahl 2017. – Berlin: Die Linke, 2017. – 144 s.
17. Zeit für den grünen Wandel. Teilhaben. Einmischen. Zukunft schaffen. Bundestagswahlprogramm 2013 von Bündnis 90 / Die Grünen. – Berlin: Bündnis 90 / Die Grünen, 2013. – 337 s.
18. Zeit für mehr Gerechtigkeit: Zukunft sichern, Europa stärken. Das Regierungsprogramm 2017 bis 2021. – Berlin: SPD-Parteivorstand, 2017. – 116 s.
19. Zukunft wird aus Mut gemacht. Bundestagswahlprogramm 2017. – Berlin: Bündnis 90 / Die Grünen, 2017. – 248 s.
20. 100% Social. Wahlprogramm der Partei Die Linke zur Bundestagswahl 2013. – Berlin: Die Linke, 2013. – 100 s.

References:

1. Ivanov, O., & Andrijevsjkyj, O. (2015). Aljternatyva dlja Nimechchyny – partija jevroskeptykiv u najpotuzhnishij krajini JeS [An Alternative for Germany: the party of euro-skeptics in the most influential EU state]. *Visnyk Kyjivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorija –Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, 1, 9–11 [in Ukrainian].

2. Kopylenko, M. (2016). Chy stane "Aljternatyva dlja Nimechchyny" spravzhnjoju aljternatyvoju [Will the "Alternative for Germany" become a real alternative]. *Holos Ukrainy*. 28 veresnia 2016 r. – *The Voice of Ukraine*. September 28, 2016. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/276746> [in Ukrainian].
3. Martynov, A. (2017). Vybery v Bundestah 2017 roku u konteksti novitnoi politychnoi istorii Nimechchyny [The 2017 Bundestag election in the context of the latest political history of Germany]. *Ukraina – Yevropa – Svit – Ukraine – Europe – World*, 20, 176-186 [in Ukrainian].
4. Martynov, A. (2016). Partija "Aljternatyva dlja Nimechchyny": peredistorija i misce u spektri pravykh populistysjkykh syl FRN [The party of "Aternative for Germany": background and place in the spectrum of right populist power in the Germany]. *Ukrajina – Jevropa – Svit – Ukraine – Europe – World*, 18–20, 139–145 [in Ukrainian].
5. Froltsov, V. (2017). Vneshnepolytycheskye tsely y zadachy chetvertogo pravytelstva A. Merkel [Foreign Policy Goals and Objectives of Angela Merkel's Fourth Government]. *Zhurnal mezhdunarodnoho prava y mezhdunarodnykh otnosheniy – Journal of International Law and International Relations*, 3–4(82–83), 10–18 [in Russian].
6. Alternative für Deutschland. Wahlprogramm. Parteitagsbeschluss vom 14.04.2013. (2013). Berlin: Alternative für Deutschland (AfD) [in German].
7. Bürgerprogramm. Damit Deutschland stark bleibt. Nur mit uns. Das Regierungsprogramm der FDP vom 05.05.2013. (2013). Berlin: FDP- Bundesgeschäftsstelle [in German].
8. Das wir entscheidet. Regierungsprogramm 2013-2017. (2013). Berlin: SPD- Parteivorstand [in German].
9. Denken wir neu. Das Programm der Freien Demokraten zur Bundestagswahl 2017: «Schauen wir nicht länger zu». (2017). Berlin: FDP Bundesgeschäftsstelle [in German].
10. Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 18. Legislaturperiode. (2013). Berlin: Union Betriebs-GmbH [in German].
11. Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. (2018). Berlin: Union Betriebs-GmbH [in German].
12. Froltsov, V. (2017). The Eastern and Southeastern European countries in the pre-election programs of the key German parties 2017. *Journal of the Belarusian State University. International Relations*, 2, 24-30 [in English].
13. Für ein Deutschland, in dem wir gut und gerne leben. Regierungsprogramm 2017–2021 CDU / CSU. (2017). Berlin: CDU-Bundesgeschäftsstelle [in German].
14. Gemeinsam erfolgreich für Deutschland. Regierungsprogramm 2013-2017. Gemeinsames Wahlprogramm von CDU und CSU vom 22-23.06.2013. (2013). Berlin: CDU-Bundesgeschäftsstelle [in German].
15. Programm für Deutschland. Wahlprogramm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum Deutschen Bundestag am 24. September 2017. (2017). Berlin: Alternative für Deutschland (AfD) [in German].
16. Sozial. Gerecht. Frieden. Für alle. Die Zukunft, für die wir kämpfen. Die Linke. Langfassung des Wahlprogramms zur Bundestagswahl 2017. (2017). Berlin: Die Linke [in German].
17. Zeit für den grünen Wandel. Teilhaben. Einmischen. Zukunft schaffen. Bundestagswahlprogramm 2013 von Bündnis 90 / Die Grünen. (2013). Berlin: Bündnis 90 / Die Grünen [in German].
18. Zeit für mehr Gerechtigkeit. Unser Regierungsprogramm für Deutschland 2017 bis 2021. (2017). Berlin: SPD-Parteivorstand [in German].
19. Zukunft wird aus Mut gemacht. Bundestagswahlprogramm 2017. (2017). Berlin: Bündnis 90 / Die Grünen [in German].
20. 100% Social. Wahlprogramm der Partei Die Linke zur Bundestagswahl 2013. (2013). Berlin: Die Linke [in German].

Hanna Kharlan, PhD (History), Researcher

*Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

EUROPEAN INTEGRATION IN THE PROGRAM DOCUMENTS OF POLITICAL PARTIES OF FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY IN ELECTIONS TO THE BUNDESTAG 2017

Abstract. *The article covers the specific depiction of Eastern Europe in the programs of the main political forces in parliamentary elections in Germany 2017. Positions of political forces of the Federal Republic of Germany are characterized by the degree of impact to the course of political life. The election programs of the six parties (CDU / CSU, SPD, FDP, "Alliance 90 / The Greens", "Left", "Alternative for Germany") that managed to overcome the barrier were analysed.*

Almost all political parties that succeeded in breaking the barrier in the parliamentary elections on September 24, 2017, presented their own vision of the European direction of FRG's foreign policy in their election programs. All parties, except the right-wing populists, spoke in favor of Germany's active participation in the processes of European integration. Such issues as a strategy for the further development of the EU, overcoming the negative effects of the UK's withdrawal from the EU, and the prospects of community enlargement at the expense of Turkey and the Western Balkans were the focus of political forces.

The Christian and Democratic Union / Christian and Social Union, led by Federal Chancellor A. Merkel, emphasized the need to strengthen the European Union as a subject of world politics against the background of geopolitical shifts after 2014 and the withdrawal of the UK from the EU. The Social Democratic Party of Germany, the Free Democratic Party and the "Alliance 90 / The Greens" spoke in favor of reforming the EU institutions. Instead, the far-right "Alternative for Germany" called for a radical revision of FRG's foreign policy strategy. All political forces have noted the deterioration of the situation with democracy and human rights in Turkey, which makes it impossible for this country to enter the EU in the near future. As for membership prospects for the Western Balkans, the parties' positions differ.

The conclusions state that the formation of another "grand coalition" led by A. Merkel testified to the stability of the foreign policy and the desire to maintain the leading role of FRG in the processes of deepening and expanding European integration.

Keywords: *the Federal Republic of Germany, the Christian Democratic Union / the Christian Social Union, the Social Democratic Party, the Free Democratic Party, "Alliance 90 / The Greens", "Left", "Alternative for Germany".*

Надійшла до редколегії 11.08.2019